

פתח דבר

הספר הזה הוא ראשון מסוגו. המניע לכתיבתו היה העובדה כי בעם היהודי כולו, במדינת ישראל וביחסי ישראל והתפוצה היהודית חלים שינויים מהותיים. השינויים העיקריים שנסקרים בספר זה הם: התמורות הדמוגרפיות בעם היהודי; השינויים בריכוזי היהודים במדינות המושב שלהם ומעבר היהודים לאזורים שבהם לא התקיימו קהילות יהודיות גדולות בעבר; השיפור במעמדם החברתי והכלכלי של חלק מחברי התפוצה היהודית ועליית כוחות חברתיים, כלכליים ופוליטיים חדשים בישראל ובקהילות היהודיות בתפוצה.

חיוני להבין כי בעקבות השינויים המקיפים והעמוקים האלה מתגבשות נטיות תרבותיות, תפיסתיות, אידיאולוגיות והתנהגותיות חדשות בישראל ובתפוצה, וכן כי ההתפתחויות האלה מתרחשות על רקע תהליכי שינוי תרבותיים, חברתיים, כלכליים, פוליטיים וסביבתיים במישור הגלובלי, המדינתי והפנימי-קהילתי בישראל ובמדינות מושב התפוצה היהודית.

כל השינויים לעיל העלו ומעלים על סדר היום של העם היהודי ושל מדינת ישראל שמונה תחומי בעיות ופעילות עיקריים הנוגעים לעם היהודי כולו, הנסקרים גם הם בספר בהרחבה: (א) הצורך בעיצובה ובשימורה של הזהות היהודית והבטחת ההזדהות עם העם היהודי ועם מדינת ישראל; (ב) הצורך בחינוך יהודי-ציוני; (ג) עתיד העלייה לישראל והקליטה בה ומצב ההגירה של יהודי התפוצה למדינות מארחות אחרות; (ד) יחס הישראלים והמוסדות הישראליים לקהילות מתחדשות, לקהילות משגשגות ולקהילות במשבר; (ה) המאבק באנטישמיות; (ו) התביעות להשבת הרכוש היהודי של הנספים בשואה ושל יהודי ארצות ערב; (ז) טכנולוגיית המידע והשפעתה על הקשרים בעם היהודי; (ח) הצורך ברפורמות ארגוניות ומוסדיות.

בפרק האחרון של הספר הזה נטען כי אם ישראל, ההולכת, כאמור, ומשתנה בעצמה, מבקשת לשמור על קשרים הדוקים עם התפוצה, שגם היא הולכת ומשתנה, דרושה חשיבה מחודשת בכל הנושאים הקשורים ליחסי ישראל והתפוצה. לצורך זה דרושות נכונות ותעוזה להנהיג שינויים מהותיים בתפיסה, באידיאולוגיה ובהתנהגות של המוסדות והארגונים הישראליים בכל התחומים וההיבטים של יחסי ישראל והתפוצה. אנו יודעים כי הדבר קשה מאוד מפני שהאינרציה, הטבועה עמוק כמעט בכל הארגונים, בכל הפוליטיקאים ובכל ה"מקצוענים", משפיעה מאוד על השמירה על הגישות הישראלוצנטריות המקובלות. לעומת זאת הערכתנו היא שבלי שינוי מהותי בתחום הזה ימשיכו יחסי ישראל והתפוצה להיקלע למחלוקות ולבעיות, כפי שהיה עד כה. הספר מבוסס על מחקר עצמאי שבניגוד לעבודות אחרות בתחום לא היה

קשור אף לא לאחד מן המוסדות או מן הארגונים הפעילים בתחום ולא מומן על ידיהם. עובדה זו מבטיחה שהממצאים והמסקנות אינם מוטים. תקוותנו היא שהדברים יעוררו דיון ציבורי רחב ועמוק בסוגיה שטרם נדונה די הצורך בישראל.

ברצוננו להודות לחברי ועדת הליווי – שחבריה היו ד"ר שמשון צלניקר, הרב פרופ' נפתלי רוטנברג, פרופ' יצחק גל-נור, ד"ר דוד זומר ופרופ' סרג'יו דלה-פרגולה – שסייעו לנו בראשית הדרך של פרויקט המחקר. אנו מודים גם לשלושת קוראי הספר האנונימיים על הערותיהם שהוטמעו בעת מלאכת הכתיבה. דברים רבים המובאים בספר זה מבוססים על ראיונות עומק שנערכו עם שורה ארוכה מאוד של בעלי ובעלות תפקידים בכירים המעורבים בנעשה בתחום הזה, ועל כך יבואו כולם על הברכה והתודה.

את המחקר העצמאי ואת הפרסום אפשרו מכון ון ליר בירושלים ומנהלו ד"ר שמשון צלניקר, שלו אנחנו מודים שוב מאוד. אנו מודים מקרב לב לאנשי המכון שסייעו לנו: לשמעון אלון, לציפי הכט ולשרה סורני שסייעה רבות להביא את הספר לדפוס. תבוא על הברכה גם ענת ברנשטיין שהקדישה שעות רבות לעריכת הלשון.

ושוב, לא נותר לנו אלא לקוות שישראלים רבים מאוד, וביניהם כמובן הקברניטים הפוליטיים והמקצוענים, יקראו את הספר החלוצי הזה שיעורר בקרבם מחשבות על הנושא שהוא כה חיוני לעם היהודי ולמדינת ישראל.